

80 JAAR GELEDEN

Op zoek naar de feiten over de dijkbrand

In de nacht van 6 op 7 oktober 1944 staken de Duitsers 43 huizen en een aantal bedrijven naast de Waalbandijk in Boven- en Beneden-Leeuwen in brand. In oktober van dit jaar moet er een wandeling zijn. „Dit keer met de juiste informatie”, zegt Leeuwnaar Peter van Kerkhof.

Menno Pols

Beneden-Leeuwen

Was het pure pesterij? Een strategische actie om de Waaloevers geschikt te maken als frontlinie? Wilden de Duitsers het verzet treffen? Over de dijkbrand in oktober 1944 doen verschillende theorieën de ronde.

De feiten: een groep Duitsers stak in de nacht van 6 op 7 oktober 1944 in bootjes de Waal over vanuit het Betuwse IJzendoorn. „Ze kwamen aan land ter hoogte van de Oosterpas in Beneden-Leeuwen”, vertelt Peter van Kerkhof (67), geboren en getogen in het Waaldorp. „Daar werd het eerste huis in brand gestoken, het huis van de familie Mooren.”

43 huizen verwoest

De Duitsers trokken oostwaarts en staken het ene na het andere huis in brand. In totaal gingen er 43 huizen en enkele bedrijven in vlammen op. De bewoners kregen de tijd om hun huis te verlaten en er werd één aanhouding verricht, vertelt Van Kerkhof. „Er vie-

Ik geloof niet dat het om een echt belangrijke oorlogshandeling ging

– Peter van Kerkhof

len geen slachtoffers maar tientallen gezinnen werden dakloos.”

De Leeuwnaar was in zijn werkzame leven celbioloog. Aan de Universiteit Utrecht deed hij onderzoek naar celdeling en het ontstaan van kanker. „Na mijn pensionering werd ik gevraagd als secretaris van de Stichting 4 Mei Herdenking Beneden-Leeuwen. Er werd mij gevraagd onderzoek te doen naar de dijkbrand van oktober '44.”

Het Land van Maas en Waal was in oktober 1944 bevrijd gebied. Aan de overkant van de Waal, in de Betuwe, zaten de Duitsers. Er werd regelmatig heen en weer geschoten tussen de Duitsers en de geallieerden. Ook het verzet voerde beschietingen uit op de vijand. Op 20 september 1944 werden in Wamel als vergelding veertien jonge mannen opgepakt door de Duitsers en in Tiel gefusilleerd.

Represaille

Ruim twee weken later vond de dijkbrand plaats. „Het lijkt er nog het meest op dat het ook een represaille was”, zegt Van Kerkhof. „Ik geloof niet dat het om een echt belangrijke oorlogshandeling ging.”

▲ Peter van Kerkhof op de Waalbandijk in Beneden-Leeuwen. Rechts van hem de plek waar het huis stond dat als eerste door de Duitsers in brand werd gestoken. FOTO PAUL RAPP

„In 2019, toen het 75 jaar geleden was, is er een wandeling uitgezet langs de route van de dijkbrand. Op de plekken van de verdwenen huizen werden bordjes neergezet met informatie en foto's. Na afloop kwam er kritiek. Mensen zeiden dat de informatie niet klopte.” Kloppend of niet, op verzoek van velen werden de bordjes teruggeplaatst. Ze staan nu weer langs de dijk.

Van Kerkhof: „In oktober is het 80 jaar geleden. Dan willen we een nieuwe, permanente wandeling of fietstocht uitzetten. Met de juiste informatie. Daarom ben ik nu onderzoek aan het doen. Ik wil vooral de feiten weten. Welk huis stond op welke plek en wie woonden er in?”

Als iemand een dagboek of knipsels vindt, hoop ik dat hij contact met mij opneemt

– Peter van Kerkhof

„De generatie die het heeft meegeemaakt is nu aan het uitsterven. De schoonzoon van een kennis van mij vond op de zolder van zijn oma na haar overlijden een dagboek dat zij had bijgehouden van september 1944 tot mei 1945. Ze woonde in Boven-Leeuwen. Hij heeft het uitgetypt zodat het nu als bron beschikbaar is. Zo worden er heel wat zolders leeggeruimd van overleden ouders en grootouders. Als iemand een dagboek vindt, of foto's of krantenknipsels die met de dijkbrand te maken hebben, hoop ik dat hij contact met mij opneemt.”

„Het is mijn doel de verhalen die rondgaan over de dijkbrand, te koppelen aan bronnen, om op die manier

zo dicht mogelijk bij de waarheid te komen.”

Fietstocht

„Ik werk samen met Museum Tweestromenland in Beneden-Leeuwen. Ik weet dat het Flipje & Streekmuseum in Tiel hier ook mee bezig is. Het zou toch mooi zijn als er een fietstocht kwam langs de route van de dijkbrand naar Wamel, om daar over te steken naar Tiel. Daar kun je dan de fusilladeplek bezoeken om te eindigen in het Flipjemuseum.”

■ Wie informatie heeft over de dijkbrand in Beneden-Leeuwen kan contact opnemen met contact@benedenleeuwenherdenkt.nl.

‘Ik droom nog steeds van die bajonet in mijn rug’

John van Heck maakte de dijkbrand mee als jongetje van 3,5 jaar. Wat er in die nacht gebeurde, heeft hem nog steeds niet losgelaten.

„Ik heb er nog steeds nachtmerries van. Vannacht nog. Dan voel ik weer die bajonet in mijn rug.” John van Heck (82) woont met zijn vrouw Ria aan de Waalbandijk in Beneden-Leeuwen, op de plek waar hij op 10 mei 1941 geboren werd. „We hadden een houtzagerij. Aan de overkant van de dijk lag de zagerij, aan deze kant de slijperij en drie huizen. Daar woonde mijn opa met enkele van zijn kinderen en hun gezinnen. Het is allemaal in vlammen opgegaan. Wij zijn het meeste kwijtgeraakt van iedereen.”

„De Duitsers waren op zoek naar verzetsmensen. Mijn vader zat bij de Stoottroepen. Tijdens de brand was hij niet thuis”, vertelt Van Heck. De Stoottroepen is een Nederlands legeronderdeel dat in september 1944 door prins Bernhard was opgericht uit de knokploegen van het verzet. Ze hielpen bij de bevrijding van het Land van Maas en Waal en beschermden de dijken van West Maas en Waal.

„De huizen werden in brand gestoken omdat van hieruit geschoten werd op de overkant van de Waal, waar de Duitsers zaten”, zegt Van Heck. „Wij werden naar buiten gejaagd. Ik voel nog steeds dagelijks die bajonet in mijn rug. Ik ben met mijn moeder en twee zusjes naar een boer in de buurt gevlucht. Uiteindelijk zijn we in Boven-Leeuwen bij de ouders van mijn moeder terechtgekomen.”

„Van de stenen die over waren van de drie verbrande huizen is later één nieuw huis gebouwd. Daar hebben we tot 1949 gewoond, toen werd het huis gebouwd waar we nu nog in wonen. Er was een grote woningnood en in veel huizen woonden meerdere gezinnen.”